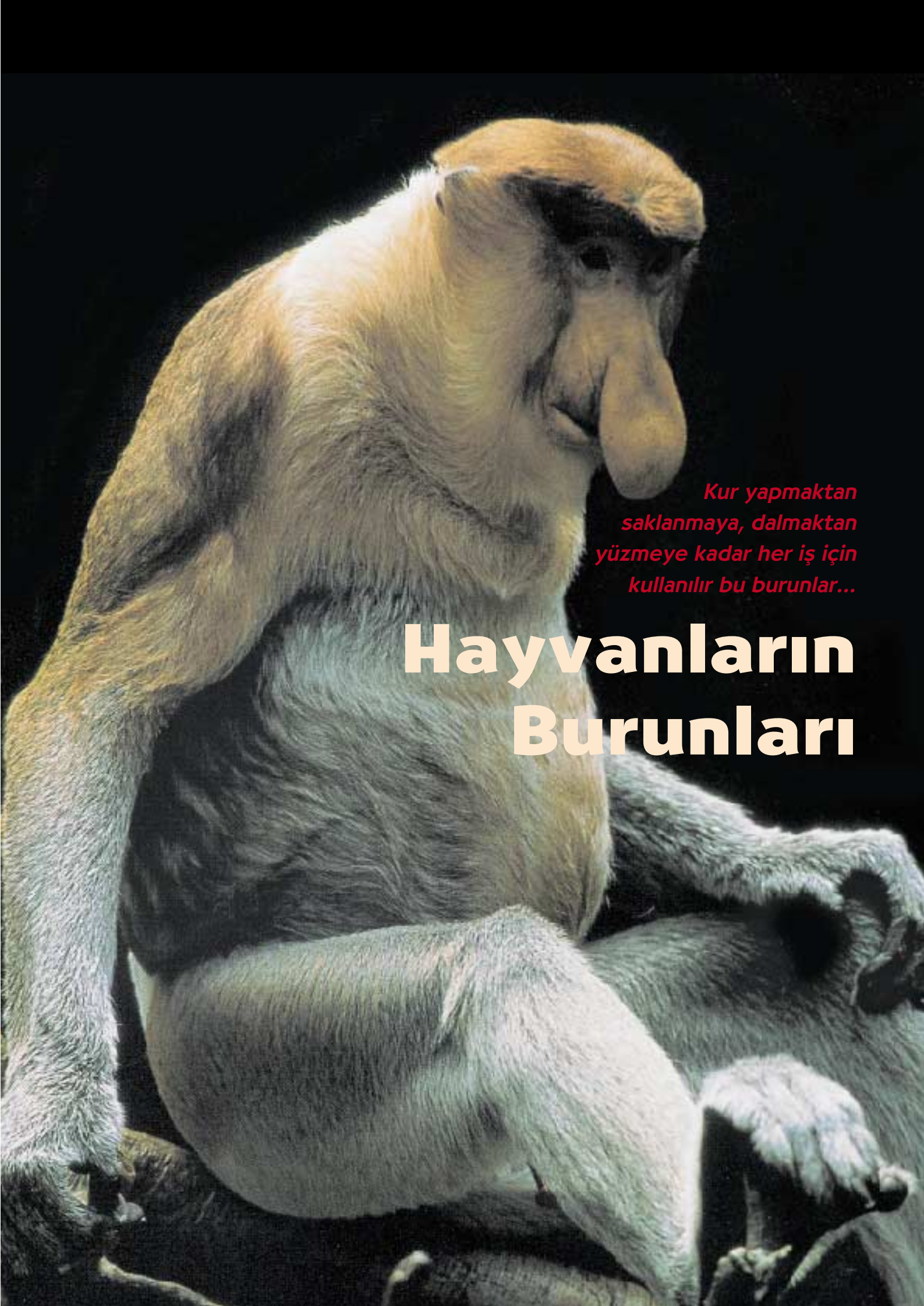

*Kur yapmaktan
saklanmaya, dalmaktan
yüzmeye kadar her iş için
kullanılır bu burunlar...*

Hayvanların Burunları

Beş duyu organımızdan biri olan burnumuzu değişik kokuları almak için kullanırız. Dinlenmek için gittiğimiz bir çayırılık alanda çayır papatyalarının güzel görüntülerinin keyfini çıkarırken bir de kokularını duymak yorgunluklarımızı alıp götürür bedenimizden. Burnun evrimsel bir görevi olan koku alma ve koklamak birçok hayvan için hâlâ çok önemli. Ancak omurgalı hayvanların geçirdiği evrimsel sürece baktığımızda, birçok hayvan grubunda bu organın farklı görevler için de kullanıldığını görüyoruz. İlginç burun tiplerini ve ne amaçla kullanıldıklarını merak ediyorsanız yazımızı okumayı sürdürebilirsiniz...

Büyük, soğan burunlu hortumlu maymunlarda yetişkin erkeğin burnu heyecanlandığı zaman kanla dolup sertleşebilir bir dokuya sahiptir. Bu doku burnunun kızarmasına ve şişmesine neden olur. Burnun şişmesiyle, dışisine ve erkek rakiplerine karşı şiddet gösterisinde bulunduğu anlamına gelir.

Diğer organlarımızda olduğu gibi burnumuz da evrimsel süreç içinde koku alma organı olarak özelleşmiş. Ancak bazı hayvanlarda bu süreç daha farklı işlemiş ve bu organ, koku alma dışında daha başka görevleri de üstlenmiş. Başka bir deyişle, yeryüzünde hayvanların ilk yaşamaya başladığı zamandan beri, tüm organlarda olduğu gibi burun da hem yapı hem de görev bakımından farklılaşmış. Örneğin, fillerin burunları hortum şeklinde özelleşmiş, deniz kuşları ve antiloplar gibi kimi hayvanların burunlarıysa beyin sıcaklığını ayarlama ya da sıvı kaybını önleme gibi görevler kazanmışlar. Değişmeyen tek şeyse burnun yapısındaki dokular olmuş.

Hayvan burunlarını inceleyen Lawrence M. Witmer, Utah Üniversitesinde yapılan çalışma sırasında, bazı dinazor türlerinin burunlarının neredeyse kafataslarının yarısını kaplayacak kadar büyük ve karmaşık olduğunu farketmiş. Dinazor burunlarının bu gizemli yapısını ve görevlerini çözmek için, günümüzde yaşayan ve burunları dinazorlarınkine benzeyen hayvanları incelemeye karar vermiş. İnceleme sonucunda edindiği bilgileri fosillerden elde edilenlerle birleştirerek bu esrarengiz burnun yapısını ve görevlerini çözebilme umuyor.

Meraklı gözlerle filmlerde izlediğimiz dinazorların belki de bilinmeyen yeni bir yanını daha bizlere gösterecek olan araştırmada incelenmekte olan hayvanların burunlarını tanımayana ne dersiniz? Bakalım bu burunları siz de ilginç bulacak mısınız?

Başlıklı fok erkeği burnuyla iki farklı güç gösterisinde bulunur. Birincisinde burun deliklerinin ikisini de kapatıp soluk verir. Böylece esnek ve siyah olan burnunu şişirir. İkinci olarak da burun deliklerinden yalnızca birini kapatır ve yine soluk verir; burnun diğer tarafındaki kırmızı renkli esnek bölümü dışarı doğru şişirir.

Madagaskar yaprak burunlu yılanının, buruna benzer garip bir çıkıntısı var. Bu onun kendini daha iyi gizlemesini sağlıyor. Bunun yanında cisimlere dokunarak onları daha iyi algılamasına da yardımcı oluyor. Bu yılanlarda erkeklerin burnu uca doğru sivri; dişilerinkiyse yaprak gibi düz. Burun çıkıntılarının büyüklüğü aynı zamanda, toplumsal konumlarını da belirliyor.

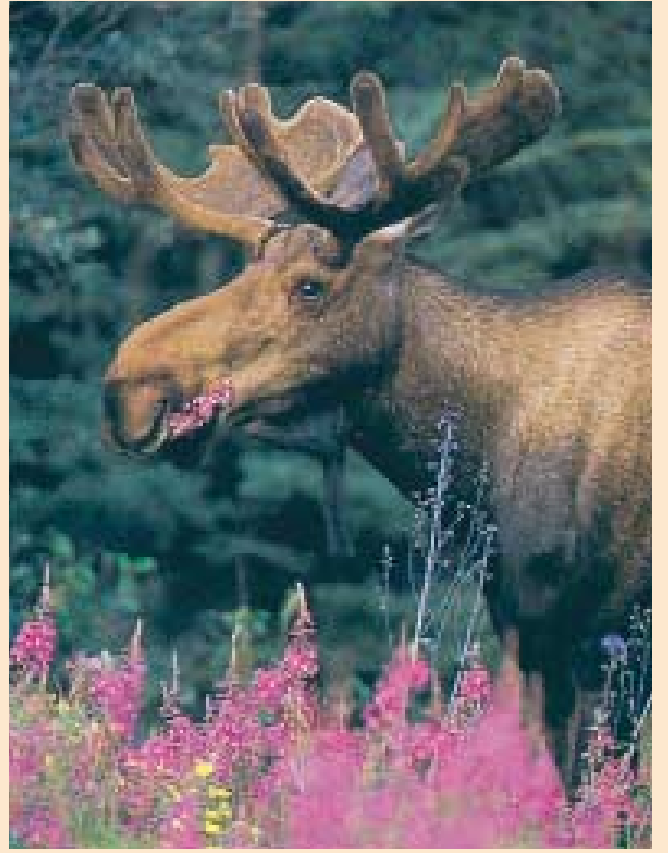
Tarihöncesinde yaşayan canlıları inceleyen bilim adamları, büyüklüklerine ve fosilleşmiş burun kemiklerine bakarak dinazorların burunlarının çok büyük ve etli olduğunu söylüyorlar. Bazılarının burunlarında şişirilebilir keselerin varlığından kuşkulandılar. Bunların doğru olup olmadığının araştırılması gerekiyor. Bunun birçok yolundan biri de günümüzde yaşayan, başlıklı fok gibi hayvanların burunlarını incelemek. Çünkü bu hayvanların burun yapılarının evrimsel gelişimi dinazorlarınkine benziyor.

Çoğu yumuşak kabuklu kaplumbağanın burun kıkırdakları bir deniz gözlüğünün şnorkeli gibi uzun olur. Kaplumbağa bu sayede fazladan hava depolayıp sualtında uzun süre kalabilir. Depoladığı hava tükenince de yüze çıkıp yeniden soluk alır.

Dikdikler, iklimi sıcak ve kuru olan Afrika'da aylarca su içmeden yaşayabilirler. Burun boşluklarının ve hortumlarının yapıları, bu küçük antilopların suyu tutabilmelerini sağlar. Bunu yapmazlarsa, soluk verirken bedenlerindeki tüm suyu kaybederler. Ayrıca burunlarının beyne giden kanı soğutma işlevi de vardır.

Amerikan geyiğinin burnunda kıkırdaklı tabakalar ve bağ dokulu yumuşak tıkaçlar var. Bu nedenle burun hem uzun hem de geniş. Üstelik bu yapı nedeniyle burun delikleri de birbirinden çok ayırık. Burnundaki kalın ve yumuşak tıkaç, sualtında yetişen bitkileri yemek için daldığında burun deliklerinin kapanmasını sağlıyor.

Tapirin hortumu bildiğimiz omurgalılarından çok, ahtapotların dokunaçları gibi işlev görür. Çoğunlukla kas, yağ ve bağ dokulardan oluşan bu esnek organın, herhangi bir şey aramak için orman tabanını eşelemekten, koku yoluyla yön bulmaya kadar çok sayıda görevi var.

Beyaz yarasanın burnu tıpkı yaprak şeklindedir ve sesin yankılanmasından yararlanarak cisimlerin yerlerini bulmalarını sağlar. Yaprak burunlu yarasalar, ağızları yerine burunlarından ses çıkarırlar. Burada yer alan yaprak şeklindeki çıkıntı sayesinde çıkardıkları sesleri ayarlarlar ve bu seslere odaklanabilirler.

Güneyin dev yelkovankuşu ve diğer bazı okyanus kuşları burun deliklerini fazla tuzu dışarı atmak için kullanırlar. Tuzlu sıvı, gözün üstünde yer alan bezlerden akıp gaganın üzerinde yer alan uzun ve sert burun deliğinden geçer ve gaganın ucundan dışarı akar.

Binlerce küçük kastan oluşan fil hortumu belki en işe yarar burunlardan! Çok sayıda kas içermesi filin hortumunun çok güçlü olmasını ve farklı yönlerde hareket edebilmesini sağlıyor. Fil, soluk alıp verirken, koklarken, yaprak kadar yassı bir nesneyi istediği gibi hareket ettirirken, banyo yaparken ya da kum banyosu yaparken hortumundan yararlanıyor; ya da bir nehri geçerken onu şnorkel gibi kullanabiliyor. Kısacası, bir burnun yapabileceklerinden çok daha fazlasını yapabiliyor.

Banu Binbaşaran